

Vieraannuttamistermistö vaatii tarkentamista

Kriminaalipsykologi Helinä Häkkänen-Nyholmin katsaus Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta erotilanteessa (Duodecim 5/2010) käsitteli suurelta osin sekä sisällöltään että lähteistöltään samoja teemoja, joita on kuvattu aiemmin ilmestyneessä 126-sivuisessa artikkelissani (Hannuniemi 2007). Tämä artikkeli on osa pitkälle edennyttä, vieraannuttamisoireyhtymää koskevaa väitöskirjaani, jonka taustalla on 20 vuoden kokemus vaikeista lapsiasioista.

Toinen artikkelini (Hannuniemi 2008a) käsittelee Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja korkeimman oikeuden oikeuskäytäntöä vieraannuttamistapauksissa.

Kolmannessa kirjoituksessa (Hannuniemi 2008b) olen oikonut vieraannuttamisoireyhtymää (PAS) koskevia väärinkäsityksiä. Mielestäni olisi ollut asianmukaista tuoda väitöstutkimukseni selkeämmin esille.

Häkkänen-Nyholmin katsaus aiheeseen on pintapuolinen mutta sellaisena kohtalaisen valaiseva. Aihepiiri on merkittävä, sillä Stakesin raportin ja tilastojen pohjalta vieraannuttamistapausten osuuden kaikista lapsiperheiden eroista voidaan arvioida olevan 8–10 % (Hannuniemi 2007).

Häkkänen-Nyholmin katsauksessa on kaksi olennaista puutetta: Avainkäsitettä vieraannuttaminen ei ole määritelty – eikä oireyhtymän – jos sitä on tarkoitettu, oireita ole lueteltu. Tämä johtaa käsitteelliseen sekavuuteen, koska käytetyllä termillä voidaan viitata kolmeen hyvin eritasoiseen ja -sisältöiseen asiaan:

1) Tosiasialliseen toimintaan, jossa toinen vanhempi manipuloi lasta toista vanhempaa vastaan.

2) Vanhemmasta vieraantumiseen, (parental alienation, PA), jossa lapsi on vieraantunut toisesta vanhemmasta mutta syy jää epäselväksi.

3) Vieraannuttamisoireyhtymään, (parental alienation syndrome, PAS) eli kliiniseen

psykiatriseen diagnoosiin, jossa lapsen vieraantumisen syyksi nähdään toisen vanhemman vieraannuttava käytös.

PA on laajalti hyväksytty käsite, jota käyttävät systeemistä perheterapiaa harjoittavat, mm. Janet Johnston ja Joan Kelly. PA-ajattelun piirissä puhutaan myös kolmioasetelmista, pahanlaatuisista liittoumista ja lojaliteettikonflikteista, joita olen myös aiemmin tarkastellut (Hannuniemi 2007). Kelly ja Johnston eivät hyväksy PAS:ää, koska he eivät tahdo nähdä lähivanhempaa syyllisenä lapsen tilaan vaan vetoavat sen sijaan monisyiseen perhedynamiikkaan.

PAS on katkeriin erokiistoihin liittyvä psykiatrinen häiriö. Ensimmäistä kertaa sen pani merkille Wilhelm Reich v. 1949, minkä jälkeen tutkimuksia – myös toisistaan riippumattomia – on tehty valtavasti. PAS:ää toi vuodesta 1985 lähtien esille lastenpsykiatri Richard Gardner. Hänestä riippumatta johtava sosiaalityöntekijä Leona Kopetski kehitti 1970-luvun lopulla vastaavan vanhemmuuden arviointimallin, josta tuli standardi Coloradon osavaltiossa Yhdysvalloissa.

Laaja kansainvälinen tutkijaryhmä, johon kuulun, on tehnyt DSM-V:tä ja ICD-11:tä valmisteleville komiteoille hakemuksen PAS:n saamiseksi tautiluokitukseen. PAS saattaa päästä DSM-V:n liite-osaan nimikkeellä parental alienation disorder (PAD) tai parental alienation relational problem. PAS koostuu kahdeksasta oireesta, joista vähintään kolmen tulee esiintyä:

1) Panettelukampanja toista vanhempaa vastaan. 2) Heikot, absurdit tai vähäpätöiset perustelut torjunnalle. 3) Ambivalenssin puute lapsessa. Lapsi pitää lähivanhempaa kokonaan hyvänä ja etävanhempaa kokonaan pahana. 4) Lapsi väittää, että hän on itsenäisen ajattelun kautta päätenyt vastustamaan toista vanhempaa, mutta torjunta on todellisuudessa

vieraannuttamisen seurausta. 5) Lapsen antama, vieraannuttavan vanhemman käsityksiä heijastava tuki tälle vanhempien välisessä konfliktissa. 6) Syyllisyyden puuttuminen etävanhempaan kohdistetun julmuuden tai hyväksikäytön johdosta, ei kiitollisuutta. 7) Lainattujen mielikuvien esiintyminen. Esittäessään väitteitä etävanhemman tekemistä vääryyksistä lapset käyttävät lähivanhemmalta oppimiaan aikuismaisia termejä niiden sisältöä tietämättä. 8) Vihamielisyyden leviäminen torjutun vanhemman ystäviin ja sukulaisiin.

Häkkänen-Nyholmin katsauksen voidaan katsoa viittaavan enimmäkseen PAS:ään, ja se olisi ollut hyvä nimetä. Katsauksen lähteiden kirjoittajista suurin osa suhtautuu PAS:ään positiivisesti. Ei kuitenkaan Joan Kelly, joka

olisi varsin loukkaantunut, jos saisi tietää, että hänen artikkelinsa on vedottu tuen saamiseksi PAS:lle. Kellyn artikkelin käyttäminen olisi ainakin vaatinut tässä kerrotun taustan selvittämistä. ■

ANJA HANNUNIEMI, OTL, VT,
lääkintäoikeuden tohtorikoulutettava
Helsingin yliopisto

KIRJALLISUUTTA

- Hannuniemi A. Vanhemmasta vieraannuttaminen – uhka lasten hyvinvoinnille. Oikeustiede-Jurisprudentia 2007;1–126. Jyväskylä 2007. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisu.
- Hannuniemi A. Lapsen tahdonmuodostus ja vieraannuttamisoireyhtymä huolto- ja tapaamisoikeuskäytännössä. Defensor Legis 2008(a);6:992–1016.
- Hannuniemi A. Vieraannuttamisoireyhtymää koskevien väärinkäsitysten oikaiseminen. Lakimies 2008(b);7–8:1249–60.